

АНТРОПОЛОГІЧНІ АКЦЕНТИ В ЕНЦИКЛІЦІ ПАПИ ФРАНЦИСКА «LUMEN FIDEI» – «СВІТЛО ВІРИ»

Стаття присвячена аналізу основних положень антропологічних поглядів Франциска. Показано, що в його антропології здійснюється спроба поєднання теологічної трансцендентності та антропологічної іманентності в контексті створення теологічних підстав для вирішення глибинних проблем секуляризованого суспільства.

Ключові слова: папа Римський Франциск, енцикліка, «*lumen fidei*».

Tetiana Gavryliuk

ANTHROPOLOGICAL FOCUS IN THE ENCYCLICAL OF POPE FRANCIS «LUMEN FIDEI» – «LIGHT OF FAITH»

The article analyzes the main provisions of anthropological views of Francis. It is shown that in his anthropology he attempts to mix theological transcendence and anthropological immanence in the context of creating theological grounds to solve the underlying problems of secular society.

Keywords: Rome Pope Francis, encyclical, «*lumen fidei*».

Понтифікат папи Франциска характеризується продовженням інтегральної лінії Католицької церкви після II Ватиканського собору, загальним виразом якої є антропоцентрична та гуманістична спрямованість. В контексті цієї лінії, сучасна Церква, відповідно до викликів сьогодення, потребує, на думку Понтифіка, суттєвого реформування, яке буде супроводжувати екзистенційний, моральний і гуманітарний розвиток націй. Як зауважує українська дослідниця О. В. Яроцька, «Церква, в рефлексіях Франциска, по-перше, має забути про своє інституалізаційне верховенство в глобалізованому й секулярному світі; по-друге, щоб вижити в умовах секуляризації, Церква повинна відмовитися від свого традиційного клерикалізму й панівної ієрархізації, а стати «бідною церквою для бідних» (в дусі ідеології Франциска Ассизького, ім'я якого взяв собі цей папа); по-третє, місія церкви – «допомогти націям перерости в людство» (орієнтація не на трансцендентне, потойбічне, а на іманентне, земне, людське – антропоцентричне); по-четверте, «релігійність XXI століття надто проблематична», тому її сьогоденнє завдання – вийти на «екзистенціальні периферії», «покінчити з пастирством однієї особи», дособорною «пірамідальною еклезіологією, якій притаманні панування кліру й тріумфалізм церкви як інституції» [2, с. 22].

У першій своїй енцикліці «Світло віри» Франциск визначає шлях, який дозволить церкві здійснити задачі, зазначені вище. Він наголошує на тому, що церква повинна, перш за все, відновити властивий вірі характер

світла, здатного освітлити все людське життя. Це є складним завданням, оскільки в секуляризованому світі віра втрачає свій онтологічний вимір, вона набуває нерідко занадто глибокої раціоналізації, або сприймається як ілюзія, як стрибок у порожнечу, як перешкода людській свободі. Папа звертає увагу на нову екзистенцію людини, яка не задовольняється знанням, яке ґрунтується на вірі, тому що сучасне суспільство сформувало людину, яка вважає себе «дорослою», такою, яка здатна до пізнання істини завдяки власному розуму. Франциск зауважує: «віра стала певним оманливим світлом, що перешкоджає людству сміло здобувати знання» [1, ч.1:2].

Аналізуючи співвідношення віри та розуму, Понтифік акцентує увагу на тому, що людство втратило рівновагу між цими шляхами пізнання. Це призвело до того, що в сучасному світі віра не сприймається як світло, яке є шляхом. Франциск акцентує увагу на необхідності нового усвідомлення того, що «Віра народжується від зустрічі з живим Богом, Котрий кличе нас і відкриває нам свою любов, любов, яка існувала до нас, і на яку ми можемо опертись, щоб витримати і будувати життя» [1, ч.1:4]. Це усвідомлення має велике антропологічне значення, оскільки змінює здатність людини до духовного пізнання, а, відтак, змінюється і сутність людини: «Перемінені цією любов'ю, ми отримуємо нові очі; ми пізнаємо, що вона містить у собі велику обітницю повноти життя і наш погляд спрямовується у майбутнє» [1, ч.1:4]. Відтак, Понтифік показує, що віра – це не просто світоглядна позиція чи емоційно-чуттєвий стан людини, віра – це онтологічний стан людини в якому вона здатна усвідомлювати наявність духовного світу. Папа зауважує: «Хто вірує – бачить; бачить завдяки тому світлу, яке освітлює увесь шлях, бо походить від Христа Воскреслого» [1]. Людина, відтак, є носієм здатності сприйняття надприродного дару, який походить від Бога.

Віра має велике значення для людини в її темпоральних вимірах. Людина, сповнена християнської віри, містить в собі духовний скарб минулого і одночасно духовний скарб майбутнього, як знання про перемогу життя. Це важлива відмінна онтологічна риса людини-християнина від людини не-християнина. Франциск наголошує: «це світло походить з минулого, як світло основоположної події минулого – життя Ісуса, в якому об'явилася його, гідна довіри любов, любов, яка здатна перемогти смерть. Водночас, якщо Христос воскрес і виводить нас за поріг смерті, тоді віра є також тим світлом, що світить з майбутнього, відкриває перед нами широкі перспективи і виводить нас поза наші замкнені у собі «я» на безмежні простори спільного життя» [1, ч.1:4].

Людина, сповнена віри, постає носієм такої онтології, в якій збігаються дві природи – творець та творіння, воля Бога та воля людини. Варто звернути увагу, що важливим елементом цього процесу постає поняття Божого дару. Самої по собі людської віри, бажання та здатності до засвоєння надприродних істин не достатньо для глибинних

трансформацій людської природи. Понтифік підкреслює, що «коли приймаємо це Слово, яким є Ісус Христос, втілене Слово, Святий Дух перемінює нас, освітлює нашу майбутню дорогу і окриляє нашу надію, щоб ми радо її долали. Віра, надія і любов у гідній подиву співдії скеровують наше християнське життя до повної єдності з Богом» [1, ч.1:7].

Далі Франциск ще більш точно висловлюється з цього приводу: «Святий Павло відкидає світогляд, за яким виправдання людини перед Богом досягається власними вчинками. Бо в такому випадку людина, навіть якщо дотримується заповідей і чинить добро, то все одно ставить у центр себе і не визнає тої правди, що добро походить від Бога. Хто так чинить, хто хоче бути джерелом власного виправдання, бачить, як швидко воно вичерпується, і зауважує, що вже не може навіть заповідей дотримуватися. Людина замикається в собі, ізолюючи себе від Господа і від ближніх; від чого її життя стає пустим, а справи – безплідними подібно до дерева що росте далеко від води. Спасіння вірою полягає у визнанні першенства Божого дару, так як підсумовує святий Павло: «Бо ви спасені благодаттю через віру. І це не від нас: воно дар Божий» [1, ч.1:19].

Продовжуючи започатковану Бенедиктом XVI лінію теології любові, Франциск говорить про Бога, як про досконалу Любов і вказує на її вирішальну здатність змінювати світ і людину. Любов постає фундаментальною основою буття, це «той фундамент, на який оперта вся реальність та її остаточне призначення» [1, ч.1:15]. В контексті людини, «Любов преображає віруючого який у вірі Йї відкрився, і якраз у цьому відкритті себе дарованій Любові його буття себе переростає» [1, ч.1:21]. Любов, відтак, постає онтологічною основою виходу людини за власні межі, через що здійснюється можливість «прийняти у себе Іншого, щоб жити в Іншому» [1, ч.1:21].

Любов, про яку мовиться у енцикліці, безумовно, має абсолютно інший зміст порівняно із прийнятим у секулярному світі значенням любові. Це не чуттєвий стан людини, це буттєвий стан людини, який можливий через дію в ній Святого Духу. Людина, сповнена віри, наділяється здатністю «бачити очима Ісуса, переживати Його почуття, відчувати себе сином так як і Він, бо стає сопричасником його Любові, якою є Дух. Саме в цій Любові ми отримуємо, у певний спосіб, властиве Йому бачення» [1, ч.1:21].

Цікавим є розкриття Понтифіком співвідношення віри та любові. Як уже зазначалось вище, віра змінює людину, вона наділяє її здатністю пізнавати духовних світ. Але якою мірою людина здатна це робити? Папа вказує на те, що «віра змінює цілу людину настільки, наскільки вона відкривається для любові» [1, ч.2:26]. Відповідно до того, що Бог є любов, міра відкритості до любові, означає міру відкритості до Бога. Віра, яка ґрунтується на любові, постає, на думку Франциска, специфічним видом

пізнання, яке «починається тоді, коли ми приймаємо безмірну Божу любов, що внутрішньо перетворює нас і робить здатними бачити дійсність новими очима» [1, ч.2:26].

Набуття нових буттєвих станів можливо в людині лише в лоні церкви. Франциск зауважує: «Віра може бути тільки церковною; її визнається тільки в межах Тіла Христового, як конкретної спільноти вірних. І саме із цього церковного простору віра відкриває окремо взятого християнина до всіх людей» [1, ч.2:22]. Відповідно, на церкву покладається відповідальність донести істину про людину людині секулярного світу, яка потребує знань та потребує правди як ніколи раніше. В контексті людини співвідношення віри і правди є «сьогодні більш ніж коли-небудь актуальним – саме через кризу правди, яку переживаємо» [1, ч.2:25].

В світлі віри, яка поєднана з любов'ю Франциск знаходить шлях на якому здійснюється служіння справедливості, законності та миру. В цих словах Понтифіка ми бачимо розуміння співвідношення людини та Бога. Віра – є онтологічна складова людини. Бог – є любов. Коли істинна природа людини (сповнена віри, надії та любові) зустрічається з споконвічною Божою любов'ю здійснюється істинний сенс та гідність людського буття. В такому поєднанні «Світло віри здатне оцінити багатство людських взаємин, їхню здатність тривати у часі, бути надійними і збагачувати спільне життя» [1, ч.4:51].

В підсумку варто зауважити, що в антропологічних рефлексіях папи Франциска прослідковується прагнення специфічного поєднання трансцендентного та іманентного. Можливо говорити про деяку трихотомічну концепцію, оскільки ми знаходимо три необхідні підстави для здійснення істинної природи людини. Першою підставою є Бог – джерело походження людини, і її невід'ємна складова. Другою підставою є сама людина, як потенційна можливість істинної віри, надії та любові. Третьою підставою є Церква, як єдино можливий шлях поєднання двох попередніх підстав. Відтак, істинна природа людини – це людина, яка в лоні церкви, через Духа Святого стає співучасником істинної (онтологічної) віри, надії та любові.

Варто зауважити, що в Енцикліці «Світло віри» знаходимо спробу поєднання теологічної трансцендентності та антропологічної іманентності (Бога наблизити до людини, а людину підняти до Бога) задля вирішення глибинних проблем секуляризованого суспільства через створення теологічних підстав для екзистенційного, морального і гуманітарного розвитку націй.

Посилання

1. Енцикліка Папи Франциска СВІТЛО ВІРИ (LUMEN FIDEI) – [Електронний ресурс]: Режим доступу до документу

http://oranta.org/index.php?id=1342&Itemid=58&option=com_content&task=view

2. Яроцька О. В. Утвердження гідності людини в модернізованому соціальному вченні католицизму як чинник секуляризації. «Релігієзнавство в Київському університеті: інституційний та персональний виміри». До 55-ї річниці кафедри релігієзнавства. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 вересня, 2014 р.: [Матеріали доповідей та виступів] (Редкол.: А. Є. Конверський та ін.). – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – С. 22 – 26.

Олена Лавринович (Київ)

РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Узагальнені сучасні погляди на сутність і ціннісну матрицю громадянського суспільства. Висвітлена роль релігійних організацій у формуванні громадянського суспільства в сучасній Україні; значення їх діяльності для самоорганізації громадського загалу.

Ключові слова: громадянське суспільство, релігійні організації, держава, суспільство.

Olena Lavrynovych

RELIGIOUS ORGANIZATIONS AS A FACTOR OF FORMATION OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

In the article modern views on the nature and value matrix of civil society are generalized. It is considered the role of religious organizations in forming of civil society in modern Ukraine and also the value of their activity for the self-organization of civil public.

Keywords: civil society, religious organizations, state, society.

Метою вагомих змін, які наразі відбуваються в українській політиці, є модернізація всієї політичної системи країни, розбудова правової та соціальної держави, демократизація всіх сфер суспільного життя. На практиці успішна реалізація такого майбуття можлива за умов сильного громадянського суспільства, яке не лише сприятиме удосконаленню суспільних, політичних та громадянських відносин, підвищенню рівня розвитку особистості, а і надасть цим перетворенням органічного і незворотного характеру, залучивши до їх здійснення чималий потенціал усієї сукупності своїх інститутів. Серед інститутів громадянського суспільства, враховуючи особливості ранніх стадій становлення громадянського суспільства в Україні (коли мало не